

Бевзюк Н. П.,

кандидат історичних наук, доцент,
кафедра філософії,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ П. РІКЕРА

Поль Рікер є одним з самих впливових і різнобічних філософів ХХ століття, перш за все відомий своєю новаторською ідеєю, яка об'єднала феноменологію з герменевтикою. Філософія Рікера охопила широкий спектр дисциплін, включаючи текстову інтерпретацію, психоаналіз, міфологію, біблійну екзегезу, теорію метафор, нарративну теорію і в результаті зробила революцію у феноменологічній герменевтиці, надавши нові методології для розуміння складнощів людського існування, мови і інтерпретації.

Рікер визнає три форми феноменології: кантівську, гегелівську і гуссерлівську, але його власна концепція безумовно пов'язана з проектом Е. Гуссерля, хоча він і не відмовляється від філософії І. Канта. Для Рікера буття суб'єкту не тотожне безпосередньому сприйняттю. Це дає основу для необхідності використання герменевтичної теорії тлумачення. Оскільки завдання розкриття об'єктивності, яка лежить в основі процесу розуміння, не може бути виконано за допомогою припинення суб'єктивності, Рікер робить акцент на дискрептивній феноменології, але за наявності першого кроку – феноменологічної редукції, яка визначає концентрацію уваги на явищах речей, а не на самих речах. Так феноменологія стає початком філософії, а не її завершенням.

Для Рікера сфера людської діяльності є переважно сферою герменевтики – вона носить характер тексту, який треба прочитати і інтерпретувати. Тому Рікер вважає, що герменевтика вимагає від феноменології того рівня свідомості, яка, перш ніж стати рефлексією, прямує за власні межі. Феноменологія починається тоді, коли людина не задовольняється життям, а перериває його, щоб його позначити. Герменевтика продовжує цей рух у власній сфері – в знанні про дух взагалі. Так відбувається

щеплення феноменології до герменевтики.

Найбільш наочно Рікер продемонстрував феноменологічний метод на прикладі феномена волі. Він вважає, що неможливо досліджувати феноменологію волі безпосередньо за допомогою свідомості, поза вивченням того, *що ми говоримо* про волевиявлення, тобто поза відношенням між мовою і дією. Основи феноменологічної герменевтики Рікер заклав, досліджуючи діалектику вольового і невольового. І хоча він не був прихильником психічного обґрунтування в філософії (його критика герменевтичних концепцій філософії життя В. Дільтея), тим не менш якраз у філософії життя Рікер знаходить джерело феноменологічної герменевтики. Також його увагу привертає концепція З. Фрейда, в якій засновник психоаналізу побачив в діяльності уяви продовження поведінки, в якій сенс останньої передається не прямо, а алегорично, у формах культури, історії, моралі, релігії, творів мистецтва. Тобто, саморозуміння суб'єкту опосередковано знаками, символами, текстами, що розсіюють ілюзію про безпосереднє розуміння «Я», передбачаючи не прямий шлях, а через багатство смислів, що передаються культурою, в якій існує і яку створює «Я». Рікер вважає, що потрібно розробити систему тлумачення, щоб проаналізувати сенс ілюзій і сновидінь і виявити потаємні значення і бажання, які стоять за символами, особливо тими, які мають безліч смислів. Він розглядає взаємодію довільного і недовільного, які неможливі один без одного, і ставить перед собою подвійне завдання: по-перше, описати взаємодію між довільним і недовільним в людській істоті, по-друге, зрозуміти їх і їх взаємодію. Рікер приходиться до висновку: людина має свободу не як абсолютне творіння, а як залежна незалежність, або як примирення довільних і недовільних елементів людської природи. Так Рікер застосовує інтерпретацію, а також висновки відносно феноменології, основним завданням якої стає не опис явищ свідомості, а інтерпретація символів, які є в текстах.

Вже в другому томі «Символізму зла» Рікер розглядає дійсність зла в різних виразах: оскверненні, гріху, провині на

прикладом символів і міфів. (Міфи намагаються пояснити «кризу» зв'язку між людиною і священним, що надає людині почуття цілого, в якому вона живе. Міфи – це різновид символів, розроблених у формі оповідань і артикульованих у часі та просторі. Символи мають як буквальный сенс, так і вказують на те, що знаходиться за межами себе.) Для їх інтерпретації Рікер використовує філософську герменевтику, яка виходить за рамки описативної феноменології. Так відбувається зміщення інтересів Рікера від «структурної феноменології» до герменевтичного стилю у феноменології.

Таким чином, предметом феноменологічної герменевтики стає не текст як сукупність смислів (об'єктивно йому притаманних в процесі читання), а діяльність суб'єкту, який взаємодіє з текстом – «нарративна діяльність». Її мета – намагання суб'єкту нарративної діяльності (автора, читача) зрозуміти самого себе. Оповідання (створений текст) – посередник на шляху людини до самої себе. Створення тексту або його рецепція – це необхідна умова саморозуміння. «Розуміти себе – значить зрозуміти себе перед текстом» [1, 146].

Саморозуміння – результат праці по створенню тексту або його читанню. Здійснити саморозуміння суб'єкт може тільки за допомогою нарративної діяльності, яка і є предметом феноменологічної герменевтики. Феноменологічна герменевтика повинна «реконструювати роботу тексту», тобто з'ясувати, в чому полягає безпосередня участь тексту в процесі саморозуміння суб'єкту. Це не означає, що у Рікера герменевтика займає місце феноменології, для нього вони рівноправні. У програмній доповіді «Феноменологія і герменевтика» 1974 р., яка була прочитана для німецької громади феноменологічних досліджень, Рікер сформулював дві основні тези: 1) феноменологічне дослідження неминуче попереджає герменевтику; 2) герменевтика – необхідна умова феноменології.

Отже, феноменологічна герменевтика Рікера говорить про людський пошук смислу, який виходить за рамки дисциплінарних меж і пропонує нові перспективи для життєвого досвіду; закликає переосмислити природу ідентичності, пам'яті, мови і інтерпретації

і розглядати ці аспекти життя не як статичні і зумовлені, а як динамічні процеси, які розгортаються в часі і по відношенню до інших.

Список використаної літератури

1. Ricoeur P. The conflict of interpretations. Northwestern University Press. Evanston, 1974. 507 p.